

TREČIASIS LIETUVOS STATUTAS

VILNIUS, 1588 01 28.

III Lietuvos Statutas,

kuri patvirtino Zigmantas Vaza (Išrašai)

Statutas prasideda:

Zigmanto III privilegija Leonui Sapiegai dėl išskirtinės teisės leisti 1588 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Statutą;

Zigmanto III privilegija dėl Statuto patvirtinimo, pasirašyta 1588 m. sausio 28 d.;

Statuto dedikacija Zigmantui III (pasirašė LDK pakancleris Leonas Sapiega);

Andriaus Rimšos panegirika Leono Sapiegos herbui;

Leono Sapiegos kreipimusi į visus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės luomus.

I SKYRIUS. Apie mūsų, valdovo, asmenį

9 straipsnis. Apie ramų ir padorų elgesį mūsų, valdovo, rūmuose.

Nustatome: jei kas nors, būdamas mūsų dvare ir sąžiningai negerbdamas mūsų didybės viršenybės, išdrįstų tai ignoruoti ir mūsų dvare kėsintis į kito garsią šlovę ir bajorišką garbę bjauriais kandžiais ir neapgalvotais žodžiais, o dėl to įžeistasis kreiptųsi į mus su skundu, tada mes su mūsų ponais patarėjais, šalia mūsų tuo metu būsiančiais, ne vėliau kaip per tris dienas privalome teisingumą įgyvendinti ir, jei bus dėl to kaltas, privalome tą [piktadarį] už jo kaltę nubausti įkalinimu pilyje šešioms savaitėms, o besiskundžiančiai pusei dėl įžeidimo teisingumą įgyvendinti pagal teisę. O jei kas nors užsimotų ranka ir skeltų kam antausį mūsų, valdovo, akivaizdoje arba ir ne mūsų akivaizdoje, bet mūsų rūmuose, pilyje ar kieme, toksai mūsų rūmų tarnautojų turi būti tuojau pat sulaikomas ir neišleidžiamas iš pilies ar mūsų dvaro, pastatomas prieš mus ir teisiamas. O jei būtų nagrinėjant bus nustatyta, jog jis pradėjo kivirčą ir trenkė, už tą jo kaltę turi būti nubaustas įkalinimu mūsų pilyje; mūsų valia šioje mūsų valstybėje kalės ketvirtį metų. O tam nukentėjusiam nedelsdamas ir be jokių atidėliojimų [privalės] sumokėti dvigubą piniginį atlygį, atitinkantį jo luomą. O jei skeldamas antausį sukruvins, tada taip pat privalės sumokėti dvigubą piniginį atlygį, o įkalintas turės kentėti pusę metų. O jei kas nors mūsų, valdovo, akivaizdoje išsitrauks kalaviją, kardą ar kokį nors kitą ginklą ir [ką] sužeis, toks turi būti nubaustas mirties bausme. O jei kas nors nuo tos žaizdos mirs ar bus iš karto užmuštas – [kaltininkas] baudžiamas mirties bausme ir netenka garbės, o iš jo valdos ir turtų išieškoma dvigubo dydžio galvažudinė arba atlyga [už sužeidimą], ir tai turi būti padaryta nedelsiant. O jei kas nors mūsų akivaizdoje į ką kėsindamasis ištrauks ginklą ir nieko neužmuš ir nesužeis, toks neteks rankos. O jei kas nors pilyje, rūmuose ar tame dvare, kur būsime mes, valdovas, dėl vaido įpykęs prieš ką ginklą išsitrauks, toksai, nors ir [nieko] nesužeis, be jokio gailėsčio bus nubaustas įkalinimu ketvirčiui metų pilies bokšte. <...> O jei kas nors ne tik rūmuose ir kieme, bet ir mieste, gatvėje, name arba kokioje kitoje vietoje tame mieste, kur būsime mes, valdovas, ką nors sužeis, sumuš arba mirtinai užmuš, tada toks bus nubaustas tokia pat bausme, lyg būtų tai padaręs mūsų rūmuose. O jei kas nors, būdamas mūsų rūmų tarnautojų apkaltintas tokiu nusikaltimu, neįrodęs savo nekaltumo, išvažiuos kitur, tada toks, esant pakankami dingsčių ir įrodymų, pateiktų besiskundžiančiosios pusės, pagal teisę turi būti išvytas iš mūsų valstybių; o už nusikaltimą, padarytą mūsų akivaizdoje, arba už išvažiavimą po iškilmingos priesaikos – netekti garbės. Bet palikuonys už savo tėvo nusikaltimą jokios atsakomybės neturi, tik nukentėjusiai pusei už patirtą skriaudą iš ano valdos ir turto išieškoma išmoka. O kas išvažiuos neįspėjęs, pats nebūdamas asmeniškai įspėtas apie neišvažiavimą, mūsų rūmų šaukimu turi būti iškviestas ne vėliau kaip per dvi savaites, o tas šaukimas

asmeniui, turinčiam valdą, paliekamas artimiausioje jo valdoje. O neturinčiam [valdos] toks šaukimas prikalamas prie pilies ir miesto vartų, prie bažnyčių [duru], taip pat vaznys [viešai aikštėje] paskelbia apie bylos nagrinėjimą, skiriamą po dviejų savaičių, o jei [ir tada] neatvyks pagal šaukimą, tai taip, kaip aukščiau aprašyta, turi būti išvytas, ir kitos bausmės priklausomai nuo nusikaltimo turi būti pritaikytos. Bet jei kokia nors byla būtų dėl garbės, tada ją tik seime su mūsų valstybės ponais patarėjais privalo nagrinėti. O jeigu toks savavaliautojas bus sugautas nusikaltimo vietoje, o tas nusikaltimas bus baudžiamas garbės ar gyvybės atėmimu, tada kaip toks, kuris tuo savo nusikalstamu veiksmu savo bajorišką laisvę pažeidė, iki seimo turi būti lengvai įkalintas, o paskui seime jo byla pirmučiausiai turi būti išnagrinėta.

10 straipsnis. Apie uždraudimą vaikščioti ir be reikalo šaudyti iš šautuvų bei lankų prie mūsų, valdovo, rūmų ir prie kiekvieno mūsų teismo.

Mes taip pat pastebime daugelio žmonių per didelį įžūlumą ir ištvirkimą ir, norėdami visuotinės teisės griežtumu tai apriboti ir uždrausti, nustatome, kad niekas, kurio jis bebūtų luomo, nedrįstų mūsų, valdovo, rūmuose, kai su dvaru juose gyvensime, ginkluotas vaikščioti po rūmus; taip pat [negalima] ginkluotiems jokių kitų ginklu, išskyrus kalaviją, platus kardą, kardą, špagą ir kitus rankinius, vaikščioti ir po miestą, ypač su šautuvais, arbaletais ir lankais, ir jokiais [kitais] šaunamaisiais ginklais. Ir todėl kiekvienas, atvažiuojantis į tokį miestą, kuriame [tuo metu] gyvensime, privalės prieš miestą šūviu ištuštinti šautuvą, o įvažiuavęs tuoj pat šautuvus, arbaletus, lankus bei kitus šaunamus ginklus namuose paslėpti ir po miestą į mūsų rūmus ir teismus su jais nevaikščioti nei dieną, nei naktį; ir jokio šaudymo nei mieste, nei namuose neturi būti. O jei kas nors šūviu mūsų, valdovo, rūmuose arba dvare [ką] sužeis, toks turi būti nubaustas mirtimi pagal teisę. O jei kas nors miesto gatvėje arba sodyboje šūviu ką sužeis, toks turi pilies bokšto rūsyje pusmetį sėdėti ir už žaizdas dvigubai sumokėti. O jei mūsų rūmuose ar dvare ten, kur mes patys su savo dvaru būsim, nušaus, toksai netenka garbės ir gyvybės. Bet tai jo vaikams ir palikuonims neatsilieps, tik galvažudinė nuo jo valdos arba nuo turto turi būti išmokėta. <...> O kas, nepaisydamas šio įstatymo bei mūsų draudimo, išdrįs su šautuvu arba su lanku po miestą [vaikščioti] ar į rūmus, ar į mūsų dvarą ateiti, nors ir nešaudys iš jų, nesužeis ir neužmuš, tokiu atveju tas ginklas bus paimtas mūsų urėdo naudai ir išieškota 12 kapų grašių bauda mūsų [rūmų] maršalo urėdai arba tam urėdai, pas kurį su ginklu atėjo, o kol sumokės, privalės kalėjime sėdėti. O kas neturės kuo užsimokėti, tas privalės 12 savaičių kalėjime atsėdėti. Bet neužtaisytus šautuvus ir neįtemptus lankus (be strėlių) galima atnešti amatininkui pataisyti ir atgal parsinešti. <...> Kadangi teismų urėdai mūsų pavedimu, sergėdami žmonių teisingumą, vietoj mūsų, valdovo, posėdžiauja, todėl, gindami jų saugumą, norime, kad tokia pat ramuma, t. y. be minėto šaudymo, būtų visada išsaugota žemės, pilies, pakamario ir komisarų teismuose. O šio įstatymo laužytojams mūsų teismuose turi būti pritaikyta tokia bausmė, kaip čia žemiau aprašyta. Tai yra, jei kas nors su šautuvu ar lanku išdrįstų kur po miestą vaikščioti ar į mūsų teismo urėdą ateiti, nors iš jų ir nešaudytų, [nieko] nesužeistų ir neužmuštų, toksai tokia pat bausme privalo būti nubaustas, tarsi tai būtų padaręs mūsų, valdovo, dvare. <...>

17 straipsnis. Apie pinigų padirbinėtojus, apie monetų kaldinimą ir apie auksakalius.

Jei kas nors padirbinėtų mūsų monetas, perlydytų ir apipjaustytų¹, taip pat ir mūsų monetų kaldinimo meistrai, kurie auksą, sidabrą ir kitas medžiagas, skirtas ir priklausančias monetų kaldinimui, padirbinėtų, išlydytų, maišytų savo naudai, o valstybės žalai, ir tai būtų įrodyta, tokie turi būti be gailėsčio nubausti mirtimi sudeginant. Taip pat ir auksakaliai, kurie auksą ir sidabrą padirbinėtų maišydami varį, cinką ar alavą, ir tai būtų įrodyta, tada jie turi būti nubausti mirties bausme sudeginant, o tam, kam padaryta žala, iš jų turto turi būti atlyginta. <...>

[16 straipsnyje tokia pat bausmė skiriama valdovo bei teismų dokumentų, antspaudų ir parašų klastotojams].

24 straipsnis. Apie mūsų, valdovo, pasiuntinio arba vaznio su mūsų laiškais sumušimą, įžeidimą arba nužudymą.

¹ Mažintų monetų svorį.

Nustatome: jei kas pats arba jo valdiniai, tarnai ar kas nors kitas mūsų, valdovo, pasiuntinį arba vaznį su mūsų, valdovo, laiškais sumuš arba jam adresuotus laiškus atėmęs suplėšys, arba mūsų pasiuntinį, arba taip pat vaznį, arba su jais buvusius liudininkus privers suvalgyti dokumentus, mandatus ir šaukimus [į teismą], ir tuo būdu mūsų, valdovo, didybę įžeis, tada toks, esant pakankamai įrodymų, turi pusmetį Vilniaus Aukštutinėje pilyje sėdėti, o tam pasiuntiniui ar vazniui privalo dvigubai atlyginti pagal šio [luominę] padėtį. Be to, mūsų dvariškis pasiuntinys, taip pat ir vaznys, įteikdamas mūsų dokumentus ir vykdydamas bet kokį pavedimą, kurio atlikti būtų pasiūstas, prieš savęs privalo turėti du liudininkus bajorus. <...>

28 straipsnis. Kada turi būti įvykdytas teisingumas, kam nors pareiškus ieškinį dėl garbės.

Taip pat pažadame, kad privalėsime kiekvienam iš mūsų valdinių, kas tik pateiks ieškinį dėl garbės, greitai ir negaišdami, be jokio atidėliojimo, teisingumą įvykdyti su mūsų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Ponų taryba artimiausiame didžiajame visuotiniame seime. <...>

II SKYRIUS. Apie valstybės gynybą

1 straipsnis. Apie pareigą; kaip visi šios valstybės gyventojai turi atlikti karinę tarnybą.

Su mūsų Ponų tarybos ir mūsų valstybės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, visų luomų valdinių pritarimu nustatome: visų titulų dvasiškiai bei pasauliečiai, kunigaikščiai, ponai ir urėdai, [rūmų] dvariškiai, dvarininkai, žemininkai, [pavietų] vėliavų bajorija ir našlės, taip pat totoriai ir mūsų miestų miestiečiai, turintys žemės valdas, kiekvienas nuo aukščiausio iki žemiausio luomo, nė vieno neišskiriant, sulaukęs pilnametystės, reikalui esant, su mumis [valdovu] ir su mūsų palikuonimis arba su mūsų etmonais privalės patys asmeniškai atlikti karo tarnybą ir [savo lėšomis] siųsti [valdinius] į karo tarnybą pagal visuotinių valstybės seimų nutarimus, kada bus reikalinga, koks tuo metu iškilęs reikalas, ypač tada, kai bus nuspręsta dėl visuotinio šaukimo, tai yra [šaukti] iš tėvonijų ir laisvųjų žmonių valdų, tiek iš tėvo, tiek iš motinos [paveldėtų], užtarnautų, pirktų ar kitaip įgytų. <...>

14 straipsnis. Jei kas iš mūsų pabėgtų.

Taip pat nustatome: jei kas iš mūsų pabėgtų, toks, esant pakankamai etmono pateiktų įrodymų, mūsų, valdovo, sprendimu netenka valdų ir garbės. <...>

18 straipsnis. Apie bajorų namų ir kluonų užpuolimą.

Nustatome: jei kas, kare būdamas ar keliaudamas į kariuomenę, ar iš kariuomenės traukdamas, kieno iš dvasininkų ar kilmingųjų luomo namus arba kluonus užpuls, ar tvenkiniuose ir kūdrose [žuvis] išgaudys, ar dar kokią nors žalą padarys, o tokio smurtinio užpuolimo metu tuose namuose ką nors užmuš ar sužeis, sumuš arba moterį išprievartaus, tada toks, – esant pakankamai įrodymų, turi būti nubaustas mirtimi. <...>

III SKYRIUS. Apie bajorų laisves ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išplėtimą

1 straipsnis. Apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išplėtimą.

2 straipsnis. Apie bajorų laisves.

Mes, valdovas, savo žodžiu pažadame už mus ir už mūsų palikuonis, Lietuvos didžiuosius kunigaikščius, <...> kad Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje bei visose šios valstybės žemėse saugosime visus kunigaikščius ir Ponų tarybą – tiek dvasiškius, tiek ir pasauliečius, – ir žemių pareigūnus, dvariškius, ponus vėliavininkus, bajorus, riterius, miestiečius ir visus paprastus [laisvus] žmones, taip pat [saugosime] jų laisves ir krikščioniškas vertybes, kuriomis vadovaudamiesi jie, kaip laisvi žmonės, nuo senų laikų laisvai rinko iš savo protėvių sau ponus ir valdovus, Lietuvos didžiuosius kunigaikščius, gyveno ir vadovavosi laisvų krikščioniškų valstybių pavyzdžiu ir būdu, [teisėmis] prilygdami ir vienodai turėdami, ir tomis laisvėmis [bendrai] naudodamiesi su savo kaimynais ir broliais – Lenkijos Karūnos riteriais bei kitais [tos] tautos luomais. <...>

6 straipsnis. Apie bendrą seimą, pavietų seimelius ir apie jų organizavimą, žemių pasiuntinių siuntimą į visuotinį seimą ir vaznių atleidimą nuo karo tarnybos, taip pat apie Ponų tarybos, žemių

atstovų bei bajorų atvykimą [į seimą].

10 straipsnis. Bajoras negali būti suimtas neteisėtai.

12 straipsnis. Svetimšaliams [LDK] negalima duoti jokių pareigų ir rangų, o atvykėliams iš kitų šalių negalima leisti pastoviai apsigyventi.

20 straipsnis. Apie bajoro vedybas su nebajore ir tokių žmonių [šeimų] palikuonis.

Jei kuris nors bajoras sau nelygią, nebajorę, [į žmonas] paimtų, tada tą nebajorę savo žmoną ir savo vaikus, su ja sugyventus, pats savo bajoriškumu sukilnina, ir tokios žmonos bei jų vaikai turi būti pripažinti bajorais. <...>

26 straipsnis. Apie bajorų privilegijų neteikimą žemo luomo žmonėms.

28 straipsnis. Apie negarbę, jei kas nors būtų apkaltintas esąs nepadorios motinos sūnus, ir apie bajorių moterų negarbę.

Taip pat nustatome: jei kas nors kam pasakytų, jog jis nepadorios motinos ir nesantuokinis sūnus, ir to neįrodytų, <...> toksai įžeistajam turi sumokėti dvigubai – 40 kapų grašių, o tą įžeidimą pagal teisės [nuostatus] iš karto teisme turi paneigti ir tokius žodžius pasakyti: „Kai aš sakiau, kad tu esi nepadorios motinos ir nesantuokinis sūnus, tave aplojau kaip šuva“. <...>

35 straipsnis. Apie mūsų Vilniaus miesto miestiečius ir kitus mūsų miestus – kaip juose turi būti vykdomas teisingumas bajorams.

36 straipsnis. Apie matus ir uolektis, kad būtų teisingi; ir gėrimų, ir maisto produktų kainos, kad būtų nustatomos pilies urėdo.

39 straipsnis. Kunigaikštienių, ponijų, našlių, kunigaikštyčių, panelių, merginų negalima prievarta ištekinti.

47 straipsnis. Apie tuos, kurie keliaudami laukuose apsistoja ir pasėliams žalą daro.

48 straipsnis. Apie karo šaudmenų ir visokios geležies išvežimą į priešų žemę.

Nustatome visiems laikams ir saugosime, kad iš visų mūsų valstybės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, žemių tiek žydai, totoriai, pirkliai, tiek ir visi mūsų bet kurio luomo valdiniai visokių ginklų, geležies, šautuvų, dalgių, peilių, strėlių ir visokios kitokios karo ginkluotės nei atvirai, nei slapta neišleistų [už valstybės sienų] ir [priešiškų valstybių] pasiuntiniams nepardavinėtų, nes priešas gali sustiprėti. O kas išdrįstų nepaisyti šio nurodymo ir mūsų įstatymo, tas ne kuo kitu, tik mirtimi turi būti nubaustas, o prekės ir visas jo turtas paimtas į mūsų išdą. <...>

IV SKYRIUS. Apie teisėjus ir apie teismus

1 straipsnis. Apie žemės teismų teisėjų, pateisėjų ir raštininkų laisvus rinkimus kiekvienoje žemėje ir pavieta.

3 straipsnis. Apie žemės teismo galias ir vyresnybę, kad kiekvienas ir visų luomų būtinai atvyktų į teismą; ir apie tai, jei kas nors neatvyktų ar atvykęs išėitų iš teismo prieš nuosprendį.

7 straipsnis. Apie žemės [teismų] teisėjų, pateisėjų ir raštininkų, taip pat pilies, pakamario bei komisarų teismų pareigūnų saugumą.

11 straipsnis. Apie vaznio, atliekančio pareigas, ir su juo esančių liudininkų saugumą.

Taip pat nustatome: jei kas nors atliekantį pareigas vaznį <...> pats ar jo tarnai, ar jo valdiniai sumuš arba atėmę dokumentus suplėšys, arba vaznį ar jo liudininką privers dokumentus suvalgyti, arba trenks antausį, plaukus ar barzdą raus ir tuo parodys nepagarbą teismui, tada kiekvienas toks <...>, esant pakankamai įrodymų, privalės vazniui atlyginti dvigubai pagal jo luomą. <...> O jei arkliams uodegas apipjaustys ar sužeis, tada turės atiduoti 1 arklį už arklį, už tai įkalinimu baudžiamas nebus. <...>

13 straipsnis. Apie žemės ir pilies [teismų] knygas, kur jos turi būti saugomos, ir apie vietą, kur turi vykti žemės teismai, taip pat apie išrašų bei kopijų [iš tų knygų] išdavimą, kai tai bus reikalinga.

31 straipsnis. Apie kalėjimų įrengimą prie mūsų teismų ir apie kalinimo mokesčio išieškojimą <...> Kad būtų geriau sutvarkyti [kalinimo reikalai], vaivados ir seniūnai privalo įsakyti visose pilyse ir mūsų

teismų vietose pastatyti tvirtus ir gilius, po šešis sieksnius į žemę, bokštus², o prie jų – kitus, be rūsių, lengvesnius kalėjimus, bet su užraktais ir gerai įtvirtintus.

49 straipsnis. Apie tai, jei kas nukentėtų nuo kieno nors žmonos, sūnų ar dukterų.

53 straipsnis. Apie besibylinėjančių šalių atėjimo tvarką į mūsų žemės ir pilies teismus.

Mes, valdovas, norime, kad mūsų, valdovo, žemės ir pilies teismuose vyrų tvarka ir kuklumas, ir pagarba. Nustatome, kad joks asmuo nepriklausomai nuo turtinės padėties ir garbingumo į tą namą arba kambarį, kur mūsų žemės ar pilies teismų teisėjai posėdžiauja, negali ateiti ir veržtis, o tik tas, kas pagal bylos sąrašą iškviestas, ir tai ne su bet koku žmonių būriu į tą teismo kambarį gali įeiti, tik daugjų daugiausia aštuoniese: pats su advokatu ir šeši draugai bajorai. <...>

57 straipsnis. Kas pats negalėtų arba nemokėtų teisme kalbėti; ir apie advokato skyrimą vargingiems žmonėms .

62 straipsnis. Jei kas teisme žodžiu ar ranka į ką nors pasikėsintų, pastumtų, sužeistų ar užmuštų.

68 straipsnis. Apie bajorų nuskriaustus miestiečius ir mūsų žmones.

69 straipsnis. Apie Magdeburgo teisę [turinčių miestų] miestiečius.

105 straipsnis. Apie šmeižikus.

<...> O jei ir ketvirtą kartą tas pats būtų apšmeižtas, tada tokiam [šmeižikui] šnervės turi būti perpjautos ir niekada prie jokios bylos jokiam teisme negali būti prileistas. <...>

V SKYRIUS. Apie kraičio ir atkraičio davimą

8 straipsnis. Apie merginas, kurios ištekės be tėvų sutikimo.

Jei kuri nors mergina be tėvo ir motinos sutikimo ištekės, tokia netenka [teisės] į kraičį ir į tėvo bei motinos valdas, taip pat ir į palikimą. <...>

9 straipsnis. Apie merginas, kurios ištekės po savo tėvų mirties be brolių ar dėdžių sutikimo.

10 straipsnis. Kas su dviem ar su trim žmonom vaikų turėtų.

12 straipsnis. Apie našlę [bajorę], kuri už paprasto žmogaus ištekėtų.

19 straipsnis. Apie bevaikę žmoną.

20 straipsnis. Apie sutuoktinių skyrybas Bažnyčios teisme.

22 straipsnis. Kad niekas giminių, susijusių kraujo ryšiais, į sutuoktinius neimtu.

VI SKYRIUS. Apie globą

1 straipsnis. Apie nepilnamečius vaikus.

<...> pilnametystės sulaukęs vyras turi turėti aštuoniolika, o mergina – trylika metų. <...>

3 straipsnis. Kas gali būti globėjais.

5 straipsnis. Jei globėjas iš tinginystės ar nerūpestingumo [globojamų] vaikų [turtą] prarastų.

13 straipsnis. Apie pilnamečius brolius, kiek jų bebūtų, kaip jie turi dalintis ir naudotis valda.

VII SKYRIUS. Apie [valdų] užrašymą bei pardavimą

4 straipsnis. Niekas niekam neturi teisės užrašyti palikimo, kurio neturi.

15 straipsnis. Apie skolas, jei kas paskolinęs mirė, o skolininkas liko gyvas.

30 straipsnis. Apie įkeistus daiktus, prapuolusius kam nors juos saugant.

VIII SKYRIUS. Apie testamentus

1 straipsnis. Kas turi teisę ir kas jos neturi testamentu užrašyti savo kilnojamą turtą.

5 straipsnis. Kas negali būti antspauduotojais ir liudininkais surašant testamentą.

² Kalėjimus.

7 straipsnis. Priežastys, dėl kurių tėvai gali atsižadėti sūnų ar dukterų.

Nustatome, kad tėvas ar motina gali atsižadėti sūnaus ir dukters dėl žemiau išvardintų [septynių] priežasčių: pirmoji – jei sūnus ar duktė, užmiršę Viešpatį Dievą, prieš savo gimdytojus pakeltų ranką, suduotų ar supykę pastumtų, tokių ne tik galima atsižadėti, bet pagal tėvų skundą ir įrodymus teismas mirties bausme gali nubausti; antroji – jei sūnus ar duktė gimdytojams padarė didelę žalą užgrobdami jų turtą be jų pritarimo ir žinios; trečioji – jei sūnus ar duktė iš pykčio, o ne valstybės labui, teisme reikalautų nubausti gimdytojus mirties bausme; ketvirtoji – jei atsitiktų, kad teisme laiduoti už tėvą ir motiną nenorėtų, o dar blogiau – jei teismas tai leistų; penktoji – jei duktė gyventų palaidą gyvenimą; šeštoji – jei nusenusių gimdytojus paliktų be maisto ir kitos jiems reikalingos pagalbos; septintoji – jei gimdytojus iš priešų nelaisvės išpirkti ar išlaisvinti nenorėtų, bet tėvo ar motinos nuosavybe naudotųsi. Dėl visų šių priežasčių, aiškiai ir teisiškai įrodytų teisme, gimdytojai gali atsižadėti savo vaikų.

8 straipsnis. Niekas negali savo šeimynykščiui ar belaisviui nieko užrašyti nedovanojęs jam laisvės.

IX SKYRIUS. Apie paviėtų pakamarius, apie teises į žemę, [valdų] ribas ir ežias

3 straipsnis. Apie paviėtų pakamarių skyrimą ir jų priesaiką.

18 straipsnis. Jei kas kam nors [valdos] ribą ar ežią sugadintų.

20 straipsnis. Apie [valdos] ribą, einančią upe.

22 straipsnis. [Jei] kas pasėtų javus kito žemėje, kaip vaznys turi drausti, kad nenuimtų derliaus, kol teismas nuspręs.

27 straipsnis. Iš svetimo valdinio niekas negali pirkti žemės be jo šeimnininko sutikimo.

30 straipsnis. Apie lobio, paslėpto žemėje ar kokioje kitoje vietoje, radimą.

Nustatome: kam pasiseks žemėje rasti kokį nors lobį – pinigų, sidabrą, auksą ar ką kitą, kaip pasitaiko rasti, tada, jei savo žemėje ras, lobiui turi priklausyti tam, kurio žemė. O jei kito žemėje ras, tada pusę turi atiduoti tam, kieno žemėje rado, o pusę sau pasiimti. <...>

31 straipsnis. Apie uostus laivybinėse upėse ir apie paskendusias prekes.

32 straipsnis. Apie senovinius kelius.

Nustatome, kad dideli keliai ir vieškeliai pagal seną paprotį turi būti pusantros rykštės pločio. O tuščias vežimas turi kelią užleisti pakrautam vežimui, pėstysis – raitam, raitas – vežimui. O tuo atveju, jei kelias būtų siauras, kaip yra ant tiltų ar kitose nepatogiose vietose, ar taip atsitiktų žiemą, kada būna daug sniego, susitikę turi kelią per pusę dalintis ir vienas kito nuo kelio nestumti.

X SKYRIUS. Apie girias, apie medžiokles, drevinius medžius, ežerus ir pievas

1 straipsnis. Apie medžiokles.

2 straipsnis. Laukinių žvėrių kainos.

Nustatome laukinių žvėrių, kurie kieno nors būtų sumedžioti svetimoje girioje, kainas: už stumbrą – 12 rublių grašių, už briedį – 6 rubliai grašių, už elnią ar danielių – 6 rubliai grašių, už mešką – 3 rubliai grašių, už arklį ar laukinę kumelę – 3 rubliai grašių, už šerną ar kiaulę – rublis grašių, už stirną – kapa grašių, už lūšį – 3 rubliai grašių, už sabalą – 2 rubliai grašių, už kiaunę – pusė kapos grašių.

5 straipsnis. Jei kas užklups savo girioje kieno nors žmogų ir [jo] nukirstus [medžius] atims.

7 straipsnis. Jei kas kam nors išgaudys žuvis ežere arba užtvankoje, arba tvenkinyje, arba sudegins malūną.

8 straipsnis. Apie sakalo arba gulbės lizdą.

9 straipsnis. Apie bebravietes.

10 straipsnis. Apie apynynus.

11 straipsnis. Apie spąstus paukščiams.

13 straipsnis. Įstatymas dėl drevinių medžių.

14 straipsnis. Bičių kaina.

<...> Jei kas nors prie kieno namų ar bityne, ar miške iš drevės, avilio ar padaryto uokso bites išplėštų arba su aviliu paimtų, ir tokį išaiškintų kuopos teismas ar kitaip tardant, tada turi užmokėti tris rublius grašių, bet tą, kurį pagaus su įkalčiais, kaip vagį turi pasmerkti myriop. <...>

16 straipsnis. Apie vagystes iš sodų.

Taip pat, jei kas nors bajoro vaisių sodą, esantį prie dvaro, tyčia nukrėstų, obuolius nudraskytų, ir tikrai būtų įrodyta, kad tą padarė, tas turi sumokėti dvylika rublių grašių.

17 straipsnis. Apie gaisrus giriose ir miškuose.

18 straipsnis. Apie tai, kad niekas nedrįstų medžioti svetimoje žemėje.

XI SKYRIUS. Apie prievartą, muštynes ir galvažudines už bajorus

1 straipsnis. Jei kas kieno nors namą ar būstą sąmoningai užpultų norėdamas užmušti.

3 straipsnis. Apie smurtą visų krikščioniškų tikybu bažnyčiose.

5 straipsnis. Apie ištrėmimo būdus, kokiais žodžiais tai turi būti daroma; ir apie budelio išlaikymą prie pilies teismo.

<...> Be to, kiekvieno pilies teismo pareigūnams, ypač ten, kur nėra Magdeburgo teisės, nustatome: savo teismuose būtinai privalo turėti meistrą, tai yra budelį, bausti piktus nesutramdomus žmones, kurie valstybės įstatymų bus pasmerkti myriop arba kūno bausmėms atiduoti, kad ieškovui netektų ieškoti ir kviesti budelio teismo nuosprendžiui vykdyti iš kitų miestų, o galėtų jį tuoj pat tame pačiame teisme rasti.

7 straipsnis. Apie tėvo arba motinos žudikus, taip pat apie tai, jei tėvai vaiką nužudo.

Nustatome: jei sūnus ar duktė savo tėvą ar motiną sąmoningai, kokio įniršio pagauti, užmuštų <...>, tokia gėdingos mirties bausmė turi būti nubauti: vedžioti po turgaus aikštę, žnyplėmis plėšyti kūną, o po to įkišti į odinį maišą kartu su šunimi, gaidžiu, žalčiu, katinu, maišą užsiūti ir kuo giliau paskandinti. Jei tėvai savo vaiką nužudytų ne atsitiktinai ir ne už kaltę, bet sąmoningai, tada toks tėvas ar motina turi būti nubaustas kalėti metus ir šešias savaites mūsų pilies bokšte, atsėdėjęs metus ir šešias savaites, dar keturis kartus per metus cerkveje ar bažnyčioje (kurį krikščionišką tikėjimą išpažins) privalo atgailauti ir viešai išpažinti savo aiškią nuodėmę.

8 straipsnis. Jei kas nors brolių arba seserį nužudytų.

9 straipsnis. Jei koks nors tarnas nužudytų arba sužeistų savo poną.

Taip pat nustatome: jei kieno tarnas, pikto sumanymo skatinamas, savo šeimininką nužudys arba sužeis. Toks, kaip išdavikas, turi būti nubaustas žiauria mirties bausmė – ketvirčiavimu. O jei nenužudė ir nesužeidė, tik ginklą prieš savo šeimininką pakėlė, toks netenka rankos.

10 straipsnis. Apie kivirčius.

11 straipsnis. Apie kivirčius vakarais.

12 straipsnis. Apie mergaitės ir moters išprievartavimą.

Taip pat nustatome: jei kas nors mergaitę ar padorią moterį, kurio luomo ji bebūtų, išprievartautų, o ta mergaitė ar moteris tos prievartos metu šauktųsi pagalbos <...>, tada toks turi būti nubaustas mirties bausmė <...>. O jei ji panorėtų ištektė už jo, tebūnie jos valia. O jei prievarta buvo įvykdyta tokioje vietoje, kur žmonės galėjo girdėti šauksmą, bet mergaitė ar moteris nešaukė apie prievartą, o tik po to apie tai papasakojo žmonėms, tada toks pasakojimas negali būti pripažintas kaip įrodymas, o tas kaltinamasis negali būti apkaltintas prievartavimu.

13 straipsnis. Apie prievartą į žmonas paimtą merginą, našlę ar bet kurią moterį.

14 straipsnis. Apie žmogžudystės paskatą arba iškvietimą į dvikovą.

Kadangi negeras paprotys paplito tarp mūsų valdinių, ypač riterių, kurie dėl menkiausios priežasties, nesilaikydami kilnaus kantrumo ir nesivadovaudami valstybės įstatymais, į juos iš aukšto žiūrėdami, savavališkai ir įžūliai vienas kitą užgauna, o po to į dvikovą skatina bei įpareigoja tokiais žodžiais, kurie garbę ir gerą vardą įžeidžia, paskui tarpusavyje kaunasi ir vienas kitą pavojingai sužeidžia bei neapykantą tarpusavyje sukelia. O kai kurie pavojingais ginklais ir nusistebėjimo vertais poelgiais, lyg kaudamiesi su užsienio priešais, vienas kitą užmuša arba visiškai sužaloja, tarsi valdžios

ir teisingumo nebūtų. Ir nors kartais tarpusavyje susitaria, jei vienas kitą sužeis arba užmuš, tai nei jie patys, nei palikuonys dėl to nesiteis, tačiau tai valstybei neduoda nei pajamų, nei naudos; ir apskritai, kada liejamas žmonių kraujas, kartais ir nekaltas, Viešpats Dievas papiktinamas, taip pat ir visuotinė ramybė sutrikdoma. Todėl mes, nenorėdami leisti išplisti šiam kenksmingam papročiu mūsų valstybėje, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, <...> įteisineame, kad nuo šiol savavališkai, be mūsų, valdovo, leidimo, kuris gali būti duodamas tik esam rimtoms ir svarbioms priežastims <...>, skatinti ir kviesti į dvikovą niekas nieko nedrįstų <...>, o dėl visokių savo skriaudų <...> pagal valstybės įstatymus, kurių pagrindas yra šis Statutas, vienas su kitu aiškintųsi. O jei kas nors, nepaisydamas šio įstatymo ir mūsų nutarimo, iškviets ką į dvikovą sužeis arba iškviestasis jį sužeis <...>, tas, kuris, kitą sužeidęs, pats liks nesužeistas, turi būti pusmečiui įkalintas mūsų sostinės Vilniaus Aukštutinėje pilyje <...>; jei vienas dvikovoje žus, tada tas, kuris liks gyvas, <...> pagal įstatymą už žmogžudystę pavieto pilies teismo <...> turi būti nubaustas mirti. <...>

15 straipsnis. Jei kas nors nėsčią moterį bajorę parblokštų arba arkliu partrenktų ir užmuštų.

Nustatome: jei kas nors neatsitiktinai <...>, tik dėl įžūlumo arba girtumo, arba tyčia taip padarys: nėsčią bajorę ar kito luomo moterį lekiančiu arkliu partrenks <...>, ir ji pagimdys negyvą kūdikį, o pati gyva liks <...>, [tas] turi sumokėti jai atlygį pagal jos [visuomeninę] padėtį ir už kaltę kalėti pilyje <...> ketvirtį metų. O už tai, kad dėl jo kaltės neteko kūdikio, privalo <...> per metus keturis kartus šventadieniais <...> prie bažnyčios durų ant tam paruoštos pakilumos, kuri per uolektį nuo žemės, stovėti ir savo nuodėmę viešai išpažinti įeinantiems ir išeinantiems iš bažnyčios žmonėms, o po to pasižadėti atidžiai šito vengti ir neleisti pasikartoti. Bet jei abu, tai yra kūdikis ir motina, dėl jo kaltės mirė, tada jis už tai, įrodžius kaltę, turi būti mirtimi nubaustas. <...>

16 straipsnis. Apie tai, jei kas ką peiliu ar kitu kautynėse nenaudojamu daiktu užmuštų arba sužeistų.

18 straipsnis. Apie miestų ir namų padegėjus.

Jei kas nors tokiam piktam ir kenksmingam poelgiui pasiryžtų ir išdrįstų padegti pilį, miestą arba mūsų, valdovo, dvarą, taip pat <...> kunigaikščių, ponų, bajorų pilis, namus <...>, jei pasirodytų kaltas, už tokį nusikaltimą pats turi būti sudegintas <...>.

19 straipsnis. Kas savo namuose užmuštų nusikaltėlį ir jo bendrininkus.

21 straipsnis. [Jei] kam nors kelyje suruoštų kas pasalą ir ten pats būtų užmuštas.

23 straipsnis. Apie netyčinę, atsitiktinę žmogžudystę.

30 straipsnis. Jeigu bajoras kelyje primuštų bajorą.

31 straipsnis. Jeigu bajoras kelyje primuštų pirklių ar kitus paprasto luomo žmones.

33 straipsnis. Apie totorių įvykdytą plėšimą.

34 straipsnis. Apie pasmerktą myriop nėsčią moterį.

<...> iki gimdymo turi būti laisva nuo mirties bausmės. Bet turi būti laikoma įkalinta, o po to, kai pagimdys, turi būti nubausta mirtimi.

35 straipsnis. Kas gali būti atleistas nuo bausmės už įvykdytą žmogžudystę ir apie pamišėlius.

<...> O pamišėliai, kurie Viešpačiui leidus neteko proto, gali žmones sužeisti, o kai kada ir nužudyti, – tokie, jei turi turto, savo giminaičių ir tarnų turi būti gerai saugomi <...>.

36 straipsnis. Kas savo namuose slėptų nusikaltėlius, plėšikus, aiškius vagis, ištremtus žmones.

38 straipsnis. Kad niekas niekam nepadėtų padaryti nusikaltimą.

39 straipsnis. Apie bausmes paprasto luomo žmonėms už bajoro nužudymą.

47 straipsnis. Apie nepilnamečio bajoraičio primušimą ir žaizdas.

53 straipsnis. Kas sužeistas girtuokliautų pokyliuose ir smuklėse.

56 straipsnis. Jei koks nusikaltėlis būtų pasmerktas myriop, bet išsipirktų nuo tos [bausmės] arba būtų išlaisvintas kieno nors prašymu.

Taip pat, jei kas nors už vagystę ar kitą kokią piktadarystę būtų teismo pasmerktas mirti pagal bendrus įstatymus, bet šį nusikaltimą ir savo gyvybę išpirktų pinigais <...>, tai nė vienas toks negali daugiau naudotis padorių riterišku bajorų privilegijomis, bet tai neturi kenkti jo vaikams.

60 straipsnis. Apie baudimą tokių pasileidusių moterų, kurios žudytų savo ar svetimus [dar

negimusius] vaikus.

<...> jei kuri nors moteris, būdama netekėjusi ir gyvendama nepadorų bei palaidą gyvenimą, taptų nėščia, o po to iš gėdos arba bausmės baimės atsisakytų vaisiaus ir jį pati numarintų ar su kieno kito pagalba <...>, tas, kas padėjo tai padaryti ir vaisių pražudyti, kaip ir ta, kuri savo vaisių pražudyti davė, turi būti nubausti mirtimi. <...>

63 straipsnis. Kaip turi vykti [nusikaltimo] tyrimas.

XII SKYRIUS. Apie galvažudines ir apie atlygius už paprastus žmones, ir apie tokius žmones ir šeimynykščius, kurie bėga nuo savo ponų, ir apie samdytus tarnus

1 straipsnis. Apie bajoro nužudytą paprasto luomo žmogų.

Mes, valdovas, užkirsdami kelią žmonių savavaliavimams ir jžūlybėms, <...> nustatome: jei kuris nors bajoras iš įniršio, iš girtumo, be jokios priežasties, savavališkai, tyčia, lengvabūdiškai žiūrėdamas į bendrus įstatymus ir tyčiodamasis iš Dievo sutvėrimo, nužudytų paprasto luomo žmogų, ne bajorą, ir būtų įkandin sugautas, t. y. per laikotarpį, nustatytą dėl ūmaus nusikaltimo šiame Statute aukščiau, toksai bajoras po prideramų įrodymų turėtų sumokėti galvažudinę ir būtų nubaustas mirtimi. Bet įrodinėjimas prieš bajorą tokioje byloje gali būti tiktai toks: besiskundžiančioji pusė, pristačiusi nužudytąjį su šešiais liudininkais, padoriais žmonėmis, vertais pasitikėjimo ir neįtariamais, pati, kaip septinta, turi prisiekti. Tarp tų šešių liudininkų turi būti du bajorai, verti pasitikėjimo ir neįtariamai. Tada, po tokio įrodymo, tas bajoras turi būti mirtimi nubaustas. <...>

2 straipsnis. Apie žmogžudystę tarp paprasto luomo žmonių.

6 straipsnis. Apie galvažudines ir atlygius [už kitus nusikaltimus] privilegijuotų ir mažesnių miestų miestiečiams.

7 straipsnis. Apie galvažudines ir atlygius [už kitus nusikaltimus] žydams.

8 straipsnis. Apie žydų nešiojamus papuošalus.

Žydai neturi vaikščioti su auksinėmis grandinėmis ir brangenybėmis, taip pat sidabru puoštais diržais, kalavijais ir kardais. Bet ant piršto vieną žiedą-antspaudą ir žiedą su brangakmeniu kiekvienas gali mėvėti, o žydėms nešioti žiedus, diržą ir apdarus leidžiama pagal jų išgales.

9 straipsnis. Žydas, totorius ir bet koks basurmanas negali gauti [valstybinės] pareigybės ir laikyti nelaisvėje krikščionių.

11 straipsnis. Laisvas žmogus už jokį nusikaltimą negali būti atiduotas į nelaisvę.

18 straipsnis. Apie dvarų šeimynykščius ir belaisvius, kurie pabėgs nuo savo pono.

19 straipsnis. Apie laisvus žmones, kurie badmečiu parsiduoda į nelaisvę, ir apie šeimynykščių šeimynos pardavimą.

Kas badmečiu pats save su žmona ar sūnų, ar dukrą pardavė į nelaisvę ir tą paliudijo raštu, tokio raštiško patvirtinimo gali nesilaikyti; kai tik badas baigsis, o jis gaus pinigų, turi jam³ pinigus atiduoti.

20 straipsnis. [Jei] kas badmečiu savo šeimynykščius išvartų.

21 straipsnis. Kas gali tapti belaisviais.

Nuo šiol tapti belaisviais galima tik karo metu, dėl kitų priežasčių – nebegalima. <...>

23 straipsnis. Jei tarnai, pono įsakyti, nenorėtų vyti ir gaudyti savo pono vagies ar kito kokio nusikaltėlio.

XIII SKYRIUS. Apie užgrobimus ir atlygius

1 straipsnis. Apie arklių bandos pagrobimą ir jos kainą.

3 straipsnis. [Jei] kas apiplėštų bajorą ar bajorę.

5 straipsnis. Namuose augintų darbinių arklių kainos.

Už arklį arba už kumelę – dvi kapos grašių, <...> už vienergį kumeliuką – kapa grašių, už

³ Šeiminkui ir tapti vėl laisvu.

kumeliuką iki metų – keturiasdešimt grašių. <...>

6 straipsnis. Namuose augintų stambiųjų ir smulkiųjų galvijų kainos.

Už jautį – dvi kapos grašių, už bandos bulių – pusantros kapos grašių, už karvę – šimtas grašių, <...> už neapmokytą [arti] jautį – kapa grašių, už treigę telyčią – keturiasdešimt grašių, <...> už nupenėtą meitėlį – kapa grašių, už nupenėtą – pusė kapos grašių, už kiaulę – dvidešimt grašių, <...> už paršiuką iki metų – penki grašiai, už avį – penkiolika grašių, už aviną – dvidešimt grašių, <...> už ėriuką – šeši grašiai, už keturmetį arba penkiametį ožį – keturiadešimt grašių, už treigį – pusę kapos grašių, <...> už ožką – dvidešimt grašių, už ožiuką iki metų – šeši grašiai.

7 straipsnis. Naminių paukščių kainos.

Žąsis – trys grašiai, višta – trys grašiai, antis – du grašiai, balandis – grašis, kaplonas – šeši grašiai, gaidys – du grašiai, antinas – du grašiai, nupenėta antis – trys rubliai grašių, už povą arba povę – trys kapos grašių, už naminę gulbę – trys kapos grašių, už olandišką gaidį arba vištą – dvidešimt grašių.

8 straipsnis. Paukščių, išaugintų medžioklei, kainos.

Rausvasis medžioklinis sakalas – šeši rubliai grašių, už baltąjį medžioklinį sakalą – penki rubliai grašių, pilkasis medžioklinis sakalas – trys rubliai grašių, sakalas – trys rubliai grašių, didysis vanagas – dvi kapos grašių, už suopį – dvi kapos grašių, už jerubę arba paukštvanagį – penkiasdešimt grašių, už startsakalį – trisdešimt grašių.

9 straipsnis. Javų, šieno ir daržovių kainos.

Rugių guba – dvidešimt grašių, o rugių statinė – dvidešimt keturi grašiai, kviečių guba – dvidešimt grašių, vasarinių rugių guba – dvylika grašių, miežių guba – dešimt grašių <...> avižių guba – aštuoni grašiai, grikių guba – aštuoni grašiai, žirnių guba – dešimt grašių, sorų guba – aštuoni grašiai, pupų guba – aštuoni grašiai, lęšių guba – šeši grašiai, <...> linų guba – dvidešimt keturi grašiai, kanapių guba – dvidešimt grašių <...> už aguonų statinę – penkiasdešimt grašių, statinė ropių arba ridikų – šeši grašiai, šešiasdešimt gūžių kopūstų – trys grašiai, morkų statinė – šeši grašiai, pasternokų statinė – šeši grašiai, burokėlių statinė – šeši grašiai, statinė raugintų agurkų – dvidešimt grašių, o šviežių – šeši grašiai, statinė svogūnų – dvidešimt grašių, statinė česnakų – trisdešimt grašių, <...> už vienkinkį vežimą šieno – aštuoni grašiai.

10 straipsnis. Naminių maisto atsargų kaina.

Už mėsos paltį – dvidešimt grašių, už lašinių – penkiolika grašių, už kumpį – du grašiai, už puodynę sviesto – kapa grašių, už didelį kampuotą sūrį – du grašiai, už mažą apskritą sūrį arba saldinį sūrį – aštuoni pinigėliai, už olandišką sūrį – keturi pinigėliai, už medaus puodynę – kapa grašių.

11 straipsnis. Aprangos ir kitų namų darbo daiktų kainos.

Už dėvimus vyriškus avikailio kailinius – kapa grašių, už moteriškus avikailio kailinius – septyniasdešimt grašių, už puskailinius – puskapis grašių, už sermėgą – dvidešimt grašių, už raudoną arba mėlyną maršką – dvylika grašių, už juodą maršką – aštuoni grašiai, už uolektį paprastos sermėginės gelumbės – trys grašiai, už uolektį plonos lininės drobės – šeši grašiai, <...> už uolektį paprastos lininės drobės – du grašiai, už uolektį pašukinio audeklo – grašis, už uolektį šiurkštaus audeklo – pusgrašis, už uolektį drobės staltiesėms – atsižvelgiant į verpalų ir audimo kokybę – taip pat, kaip ir už drobę, už uolektį drobės rankšluosčiams – pusė staltiesinės drobės kainos, už namų darbo kilimus, užtiesalus, taip pat drobę patalynei ir kitus reikalingus daiktus, ir seną naminę mantą – pagal įrodymus ir teismo sprendimą, už kirvį – šeši grašiai, už pjautuvą – du grašiai, už dalgį – šeši grašiai, už valstietiškus diržinius pavalkus – šeši grašiai, už paprastus – du grašiai, <...> už kanapines vadžias – grašis, už paprastas valstietiškas malkavežes roges – du grašiai, už paprastą valstietišką vežimą – šeši grašiai <...>

12 straipsnis. Šunų kainos.

Už pririšamą kiemsargį – trys kapos grašių, už pėdsekį ir žvėries varovą skaliką – trys rubliai grašių, už šunį bebrams [medžioti] – trys rubliai grašių, už kurtą ir lygiaplaukį kurtą – trys kapos grašių, už paukštšunį – dvi kapos grašių, už medžioklinę laiką – trys kapos grašių.

13 straipsnis. Jeigu neprištas šuo ką nors įkąstų ar sužalotų, taip pat, jei kas užmuštų šunį.

14 straipsnis. Jeigu kas nors laikytų namuose šunį ar galvijus, kurie aplinkiniams darytų žalą.

XIV SKYRIUS. Apie visokias vagystes

1 straipsnis. Kur turi būti atvestas su [vagystės] įkalčiais sugautas kieno nors tarnas ar valdinys.

4 straipsnis. Apie tai, jei kas atsitiktų turguje, mugėje ar per šventę.

5 straipsnis. Kaip reikia ieškoti įkalčių kieno nors namuose.

7 straipsnis. Apie įkalčių svarbumą; už ką vagis turi būti nubaustas mirtimi.

Nustatome, kad kiekvienas vagis, atvestas su įkalčiais ir teisiškai įkaitintas, jei įkalčių vertė būtų didesnė kaip keturios kapos grašių, turi būti nubaustas mirtimi. O jei įkalčių vertė <...> mažesnė, ir būtų pagautas pirmą kartą, tada toksai už tai, ką pavogė, turi atlyginti. O jei neturės kuo sumokėti atlygį, tada vagis turi būti atiduotas atidirbti, vyrui įskaičiuojant už metus po kapą grašių, o moteriai – po penkiasdešimt grašių. O po to, jei kam nors tektų tą vagį sugauti antrą kartą su įkalčiais, nors tie įkalčiai ir dviejų kapų grašių nebūtų verti, tada jis turi būti išplaktas rykštėmis prie [gėdos] stulpo, jei negalės dvigubai sumokėti už padarytą žalą, tai turi būti atiduotas atidirbti, kaip aukščiau aprašyta. O jei ir trečią kartą jis apsigos, tada jau mirtimi nubaustas bus. <...>

8 straipsnis. Kliūtys vagystėms visuotinės ramybės labui.

Nuo šiolei nustatome ir norime, kad galiotų: kiekvienas mūsų valdinys <...>, kas jis bebūtų, turguje, namuose ar kur nors kitur pirkdamas arba mainydamas arklį, jautį, karvę ir visokį kitokį turtą, visada turi turėti liudininkus, žmones padorius, vertus pasitikėjimo. <...>

9 straipsnis. Kaip vyti vagį su pavogtais daiktais.

18 straipsnis. Apkaltintą vagį galima kankinti tris kartus per dieną.

Nustatome: sugavus vagį be įkalčių, bet jau anksčiau kaltintą vagyste, tokį vagį galima per dieną kankinti tris kartus, tik jo neluošinti. O jei jis neprisipažins vogęs, tai už kiekvieną kankinimą jam priklauso atlygis atsižvelgiant į jo padėtį. <...> Bet jei tas vagis kankinant miegotų ir skausmo nejusų pasinaudodamas burtais, o tie burtininkavimo daiktai būtų rasti jo burnoje, plaukuose, pažastyse ar kur kitur, tada atlygis jam nemokamas <...>.

21 straipsnis. Apie vagies su įkalčiais užmušimą.

29 straipsnis. Apie tokius savavalius žmones, kurie prisikalbinę ištekėjusią moterį su ja išvažiuotų.

Sulaikydami nuo pikto savavalius žmones, nustatome: jei kas nors, kurio jis bebūtų luomo, užmiršęs Viešpaties baimę ir savo krikščionišką prievolę, išdrįstų įkalbėti ir paimti kieno nors žmoną, nors ir jai sutikus, ir su ja išvažiuotų, tada, užkluptas kelyje, mieste, užėigų namuose ar kurioje kitoje vietoje, turi būti suimtas ir atvestas į pilies teismą <...>, toks, prideramai įrodžius kaltę, turi būti nubaustas mirtimi. Lygiai taip pat ir ta moteris, kuri taip pasielgė, turi būti nubausta mirtimi, išskyrus tą atvejį, jeigu vyras nenorės jos bausti mirtimi, tada turi likti jo valioje. <...>

30 straipsnis. Apie bausmę už svetimavimą.

<...> Jei vyras, įtardamas savo žmoną svetimavimu, ją pasekęs užtiks ištvirkaujant su meilužiu, tada vyrui, kurio luomo jis bebūtų, bus leidžiama, sugavus tą meilužį ir žmoną, tuoj pat apie tai pranešti aplinkiniams kaimynams, o po to negaištant nuvesti į mūsų pilies teismą. O ten, visa tai aiškiai ir teisingai įrodžius (ne iš kokio pykčio prieš žmoną ar prieš tą, kurį su ja užtiko), <...> abu turi būti nubausti mirtimi. Visa tai turi būti taikoma ir merginai, kuri, atidėjusi į šalį Viešpaties baimę ir gėdą, gyventų palaidą gyvenimą, apie tokią bus leidžiama pranešti tikriems giminaičiams iš tėvo ir motinos pusės. Bet teismas turi atidžiai saugotis, kad nebūtų apskūsta iš priešiško, neapykantos ar turto godumo. <...>

31 straipsnis. Apie bausmes sąvadautojoms.

Norėdami tai turėti amžinai, nustatome: mūsų valdiniai, gyvenantys mūsų valdžioje, turi gyventi garbingai ir neieškoti šlykščios naudos, nepriimtinos Dievui ir doriems žmonėms. Todėl neturime pakęsti mūsų miestuose tokių žmonių (ar tai būtų vyrai, ar moterys), kurie įprato į savo negarbingą verslą įtraukti merginas ar našles, ar ištekėjusias moteris, nors ne viena jų galėtų būti padori ištekėjusi, bet sąvadautojų įkalbinėjimų suviliota gyvena palaidą gyvenimą. Todėl nurodome

vaivadoms, seniūnams ir pilies teismui, kad tokius, prideramai išaiškinus, įsakytų gaudyti ir bausti nupjaunant nosį, ausis ir lūpas bei išvarant iš miestų. O jei ir po tokios bausmės verstųsi sąvadavimu, tada teismas tokius turi bausti mirtimi.

32 straipsnis. Apie pavainikio nužudymą.

Jei kas užmuš pavainikį, toks nuo mirties bausmės turi būti laisvas. <...>

33 straipsnis. Apie slaptas smukles.

<...> Tokiose slaptose smuklėse pastoviai vyksta žmogžudystės, vagystės, plėšimai ir įvairūs kiti neramumai. Siekdami to išvengti, nustatome: <...> niekur neturi būti slaptų smuklių <...>, išskyrus užėigų namus prie kelių ir vieškelių <...>.

35 straipsnis. Apie čigonus.

Kadangi čigonai yra nereikalingi ir dykinėjantys žmonės, kurie ne tik neduoda jokios naudos ir paslaugų mums ir valstybei, bet ir žalą daro apgaudinėdami paprastus žmones bei vogdami, taip pat slapta grobdami, o vaikščiodami į kitus kraštus, ypač į priešų, kai kada iš blogos valios gali tapti šnipais ir vedliais. Dėl to nustatome: nuo šiol jų niekur negalima slėpti mūsų valstybėje, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, ir jai priklausančiose žemėse, čigonai negali įžengti į mūsų žemes, tai turi atidžiai stebėti mūsų pasienio seniūnai bei kiti mūsų [valdų] laikytojai. <...>

37 straipsnis. Nuo kada turi teistis pagal šį Statutą.

СТАТУТ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОВСКАГА 1588 /

Тексты, даведнік, каментарыі. – Мінск, 1989.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas, sudarė ir parengė Algirdas Baliulis ir Elmantas Meilus, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001, p. 130–146.